

Randrup Mølle

- **et langhus med forsænket østende fra yngre stenalder**

Sidsel Wåhlin og Martin Mikkelsen

Viborg Stiftsmuseum 2008

Bygherrerapport nr. 25

Bygherre: Poul Justesen, Randrup Mølle

Indledning

I sommeren 2007 ønskede Poul Justesen at bygge en ny ridehal i tilknytning til Randrup Mølles ridecenter. Det var oprindeligt planen, at hallen skulle have ligget lige NV for de eksisterende bygninger, jf. luftfoto på forsiden. Her foretog museet en prøvegravning uden at finde noget. Da Viborg kommune vurderede, at denne placering var uhensigtsmæssig blev placeringen flyttet til en lille bakke lige SV for Møllen. Området med Randrup Mølle ligger nærmest på en holm mellem Nørreå og Rind Bæk. Her er stærkt kuperet med flere mindre, markant højdedrag (figur 1).

Figur 1: Stedet, hvor hallen skulle bygges, og hvor der fandtes en hustomt er markeret med rød firkant (75).

Der var ikke tidligere registreret fortidsminder på stedet, hvor hallen skulle placeres. Dog fik museet i 1898 en fladehugget lancetformet dolk og en fladehugget pilespids (figur 2), hvor fundstedet er angivet som Randrup Mølle, (DKC-130716-76). Deres bevaringstilstand taget i betragtning stammer de sandsynligvis fra en senneolitiske grav (SN I).

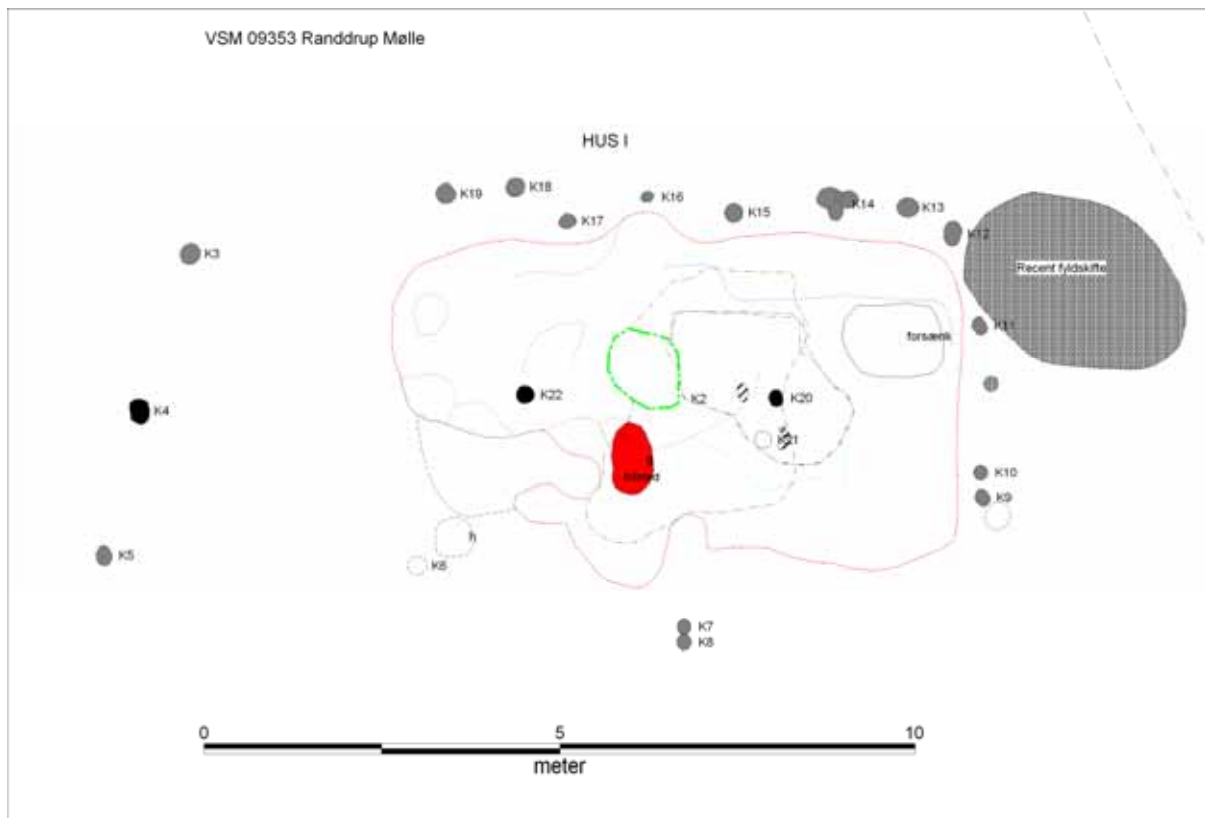

Fig.2. Fladehugget dolk og pilespids indleveret til museet i 1898

Bopladsen fra dolktid.

Ved udgravningen fandtes spor efter et øst-vest orienteret, toskibet langhus med forsænket østende (figur 3). Huset har haft en række tagbærende stolper ned gennem midten. Da bevaringsforholdene mod vest var dårlige er det usikkert hvor mange tagstolper huset har haft, der kan i hvert fald meget vel have været yderligere én længere mod vest. Bevaringsforholdene afspejler sig også i sporene efter vægstolper, der primært er fundet i huset NØ-lige del. Ud fra tagstolper og de bevarede spor efter vægstolper vurderes huset til at have været 6,3m bredt og mindst 12,5m langt, dog sandsynligvis længere.

I østenden fandtes en forsækning på ca. 8,0x4,8m og det meste af tiden til udgravningen blev brugt på undersøgelsen af denne forsækning. Herved fandtes et formodet ildsted (rødfarvet på figur 3), der dog ikke var placeret på bunden, men et stykke oppe i lagene i forsækningen. Det kan være svært at afgøre om dette ildsted er anlagt mens huset var i brug, eller det er placeret på stedet senere. Hvis det sidste skulle være tilfældet er det nok ret kort tid efter, ellers ville forsækningen formodentlig have været fyldt mere op.

Figur 3: Toskibet langhus med forsækning i østdelen.

Det ser ud til, at huset har været det eneste hus, man har placeret på den lille knold. Vi har lagt søgegrøfter, der dækkede den bevarede del af højningen (se forsiden). Det må dog bemærkes, at der lige øst for hustomten er en stejl skråning, der skyldes tidligere anlægsarbejder. Her kan det ikke helt udelukkes, at der tidligere har været yderligere spor efter fortidsminder.

Ud fra husets form og fundene (se figur 4) dateres det til yngre stenalderens sene del, der også kaldes dolktid eller senneolitikum. Hustomten har dermed ligget i området for mere end 4.000 år siden.

Der blev gjort en del fund (figur 4) i forsænkningen. De fleste fund var mindre lerkarskår, hvoraf nogle randskår. Ingen skår var ornamenterede bortset fra et enkelt sideskår, hvor der ses vandrette omløbende brede furer. Det blev også fundet en del flintafslag, de fleste ganske små. De viser, at man vel i begrænset grad har hugget flint på bopladsen. Der blev fundet et enkelt stykke af en parallelhugget, formodet dolk, der især på den ene side er ildskørnet. Ser man på stykket af dolken, så ligner den meget den hele flintdolk museet tidligere fik indleveret (figur 2). Ligheden er faktisk så stor, at der sagtens kunne være tale om to flintdolke fra samme tid, og det er da fristende at foreslå, at det kan være den samme flintsmed, der har lavet begge dolke.

Figur 4. Fund fra fyldlagene i forsænkningen. Lerkarskåret nederst tv. har to kornindtryk.

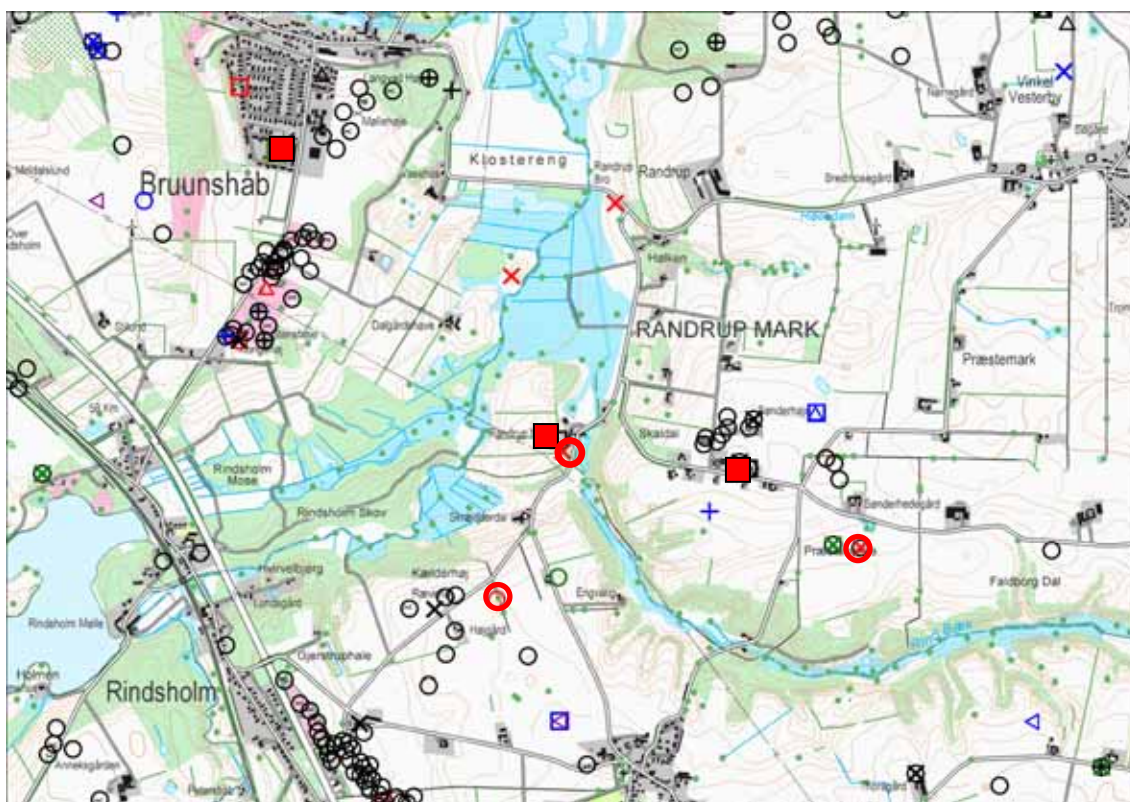
Randrup Mølle i et lokalt perspektiv

Fundet af huset ved Randrup Mølle har givet os et lille indblik i den sene stenalders bebyggelse i et område, hvor der ikke tidligere er fundet spor af oldtidsbebyggelse.

Selv om der bortset fra flintdolken og –pilespiden ikke er andre fund fra bakkedraget ved Randrup Mølle, så der de absolut ikke fundtomt i områderne deromkring (figur 5).

Både vest, syd og øst for Randrup mølle er der store højgrupper. Den mest kendte er givetvis højgruppen syd fra Bruunshåb, fordi her er de fleste af højene fredede. Man får derfor et imponerende indtryk af det gamle kulturlandskab, når man kører forbi i bil. Langt de fleste af højene er givetvis enten fra enkeltgravskulturen og dermed lidt ældre end vores hustomt, eller er opført/udvidet i ældre bronzealder og dermed yngre end hustomten.

Nok så vigtigt er det, at i den sydlige del af Bruunshåb er der tidligere undersøgt en forsænkning til et toskibet langhus (DKC 130801-106) som det ved Randrup Mølle. I hustomten ved Bruunshåb fandtes også lerkarskår og fladehuggede flintstykker. Det er derfor muligt, at huset her er fra omtrent samme tid som huset ved Randrup Mølle. Der er ca. 1,8km mellem de to hustomter og det angiver måske afstanden mellem to naboer.

Figur 5. Arkæologiske lokaliteter i området omkring Randrup Mølle. Med fuldt udfyldt rød firkant de tre steder, hvor der er fundet bopladsspor og med fede røde cirkler fra dolktiden.

Et andet fund, der er relevant at nævne, er en fladehugget flintpilespid, som Viborg Stiftsmuseum fandt ved en undersøgelse af de sidste rester af en gravhøj (DKC 130716-24) på Randrup Mark ca. 800m øst for Randrup Mølle. Pilespiden fandtes i ringe rester af et kulturlag, som måske er forsejlet ved anlæggelsen af gravhøjen og den antyder, at der også her har været bosættelse i dolktiden. Lidt længere mod øst er i øvrigt fundet et flintspyd/flintdolk (DKC 130716-61).

Endelig bør nævnes endnu et gravfund i form af to fiskehaleformede flintdolke. Fundet blev gjort tilbage omkring 1870 i en gravhøj (DKC 130711-84) lige nord for Højgård ca. 800m syd fra Randrup Mølle.

De ovennævnte fund viser, at hustomten fra Randrup Mølle alligevel ikke er så isoleret beliggende som man umiddelbart skulle tro. Faktisk begynder der at tegne sig et billede af en tæt bebyggelse i dolktiden. Og det skulle undre meget om der ikke i fremtiden dukker yderligere fund op.

Tak til Poul Justensen og hans familie for det gode samarbejde i forbindelse med udgravningen.

Relevant litteratur:

Jørgen Jensen: Danmarks Oldtid – Stenalder

<i>Sted:</i>	Randrup Mølle, Vinkel sogn, Middelsom Herred, Viborg Amt
<i>Fund og Fortidsminder:</i>	130716-75, Randrup Mølle
<i>Tidspunkt:</i>	04.-07. 09 2007
<i>Deltagere:</i>	Sidsel Wählin SW(daglig leder), Thomas Nielsen TN(assistent), Signe L. Engelund SE (studentemedhjælp), Sanne Boddum (assistent), Roar B. Bang (arbejdsmand) og Camilla Gjermansen Sakstrup (praktikant 9.kl.) Martin Mikkelsen (ansvarlig)
<i>Bygherre/lodsejer:</i>	Poul Justesen, Randrupmøllevej 18, 8800 Viborg
<i>Bevilling:</i>	Prøvegravning er finansieret af museet, udgravningen af bygherre
<i>Entreprenør:</i>	Lodsejer stillede med egen entreprenør
<i>Samlet areal:</i>	1.500m ²
<i>Udgravningens areal:</i>	I alt afdækket 610m ²
<i>Dækningsgrad:</i>	40 %

Dokumentationsmaterialet bestående af beretning, tegninger, fund, fotos m.v. opbevares på Viborg Stiftsmuseum, Hjultorvet 4, 8800 Viborg.

Om bygherrerapporter

Når der er foretaget en arkæologisk udgravning, der er helt eller delvist finansieret af en privat eller offentlig bygherre, skal der udarbejdes en særskilt rapport til bygherren. Bygherrerapporten skal være almindeligt tilgængelig, præsentere udgravningens resultater og sætte dem i sammenhæng med det omgivende landskabs kulturhistorie.¹

Viborg Stiftsmuseum har besluttet at udgive museets bygherrerapporter i en fortløbende serie. Ældre numre kan købes for 20 kr. (medmindre andet er anført) ved henvendelse til museet.

Liste over Viborg Stiftsmuseums bygherrerapporter

1. Båndruplund – en boplads fra bronzealder og tidlig jernalder. Martin Mikkelsen. 2004.
2. Nordentofte, Skals – en boplads fra sen yngre stenalder, bronzealder og tidlig jernalder. Martin Mikkelsen og Mikael H. Nielsen. 2004.
3. Brokbakken – en samlingsplads fra bronzealder og en gravplads fra ældre jernalder. Martin Mikkelsen og Mikael H. Nielsen. 2004.
4. Lynderup SV – et aktivitetsområde fra sen yngre stenalder og bronzealder. Martin Mikkelsen og Mikael H. Nielsen 2006.
5. Teglværksvej – en boplads fra ældre bronzealder. Martin Mikkelsen. 2005.
6. Klejtrup Syd – en boplads fra sen yngre stenalder / tidlig ældre bronzealder. Marianne Høyem Andreasen. 2005.
7. Krogen, Aidt. Under udarbejdelse.
8. Højvangen, Ørum. Kamilla Fiedler Terkildsen og Martin Mikkelsen. Under udarbejdelse.
9. Stenshede – en gravhøj og andre fund fra yngre stenalder. Sanne Boddum og Martin Mikkelsen. 2006
10. Ørum Sportsplads – et aktivitetsområde fra ældre jernalder. Mikael H. Nielsen. 2005
11. Sundstrup Øst – en boplads fra yngre stenalder. Mikkel Kiildsen 2006.
12. Ettrupvej, Fjelsø – to aktivitetsområder fra bronzealder eller jernalder. Kamilla Fiedler Terkildsen. 2006.
13. Løvel Syd - bebyggelse spor fra yngre bronzealder og ældre germansk jernalder. Malene R. Beck & Dorthe Kaldal Mikkelsen 2006.
14. Skaldehøj og Arildsvej - to bopladser fra førromersk jernalder. Mikkel Kiildsen. Under udarbejdelse.
15. Liseborg- et forsvarsværk fra tidlig førromersk jernalder. Dorthe Kaldal Mikkelsen. Under udarbejdelse.
16. Lindum syd – langhus fra middelalderen. Jesper Hjerminde 2006.
17. Søhuset Viborg. Under udarbejdelse.
18. Formyre SØ - hustomt og grave fra ældre bronzealder - fladmarksgravplads fra ældre jernalder. Martin Mikkelsen.
19. Tindbækvej 25 - Gravhøj fra enkeltgravskultur. Martin Mikkelsen og Mikkel Kiildsen 2007.
20. Langmosegård - en boplads fra yngre bronzealder. Martin Mikkelsen 2007.
21. Løgstrup SØ - en boplads fra yngre jernalder - aktivitetsspor fra yngre bronzealder. Sanne Boddum, Mikkel Kiildsen & Mikael H. Nielsen 2007.
22. Viborg Vestermark - Bopladser fra bronzealderen. og Martin Mikkelsen. Under udarbejdelse.
23. Ridder Munks Vej - En gravplads m.m. fra stenalder, bronzealder og jernalder. Sanne Boddum og Martin Mikkelsen 2007
24. Rødding SV - bebyggelse fra yngre bronzealder og ældre førromersk jernalder. Mikkel Kiildsen. Under udarbejdelse.
- 25.

¹ Kulturarvsstyrelsen: Retningslinjer for udformning af rapport til bygherre/anlægsmyndighed

